

KNARSETANDEND DE BIJBEL LEZEN

Serie Zomerdiensten

“Want wie heeft hem zal meer gegeven worden, en wel in overvloed. En wie niet heeft zelfs wat hij heeft zal hem ontnomen worden. En die nutteloze dienaar, gooi die eruit, in de buitenste duisternis, daar zal het geweest zijn en het knarsetanden!”

Het is precies dit soort Bijbelteksten die me als kind hebben vervuld van angst en afkeer. Me angstig liet afvragen of ik wel genoeg voor God deed, of ik wel vroom genoeg was en mijn naasten voldoende liefhad. En ik zal niet de enige zijn. Onze literatuur is er vol van, van de angsten die dankzij religieuze verhalen werden gewekt. En wat dat met de geest van kinderen doet en heeft gedaan. Denk aan de debuten van de jongste generatie schrijvers, Lala Gul bv of Franca Treur.

Het is juist de religie die graag gebruik maakt van een pedagogiek van angst. Laten we wel wezen: elke religie, niet alleen de christelijke, is er dol op. Met angst kun je mensen in het gareel houden. Zo kweek je de braafste jongetjes en meisjes van de klas, die van de 10 talenten nog tien of vijf of twee extra weten te maken. Te verdienen! Een woord dat je moet leren wantrouwen. Maar goed het werkt, die angst: Je doet je stinkende best, want wie wil er nu buitengesloten worden, wie wil uit de klas worden gezet, uit de kring van het gewone leven met zgn natje en zgn droogje en zgn veilige gezelligheid. Laat staan dat we voor eeuwig willen worden opgesloten in de buitenste duisternis, zoals er zo vaak bij klinkt! Voor eeuwig gedoemd, voor eeuwig brandend in de hel...

Het is waar dat ons talentenverhaal op zich wel een rake moraal heeft, zo hebben we het al heel vaak gehoord: Laat dat akelige einde weg en vertel gewoon dat het de moeite waard is om je talenten te ontwikkelen, en dat dat je levensvreugde kan geven. Wat zijn tot in onze dagen de shows met een talentenjacht niet razend populair. Heel Holland bakt. The Voice of Holland... Ja Holland staat voor de veilige gezelligheid van ons eigen volk! En toegegeven: ik kijk er zelf ook graag naar!

Maar verbeeld ik me weer kind te zijn in de klas, en Meester geeft ons elk wat geld mee om het te vergroten. Hij bedoelt het goed natuurlijk, en geeft de een een tientje, de ander twee en aan mij en anderen een euro. ‘Waarom krijg ik er maar een? Omdat ik uit een minder milieu kom?’ Begrijp u, hier wordt al een soort van jaloezie gewekt die de concurrentie aanwakkert. En dat past blijkbaar bij dit talentenverhaal. Ik bleef en blijf dus dit verhaal knarsetandend aanhoren.

Dat heeft er ook mee te maken dat de zogenaamde buitenste duisternis gewoon overal op aarde is te vinden. Toen en nu. Heel concreet, denk aan de achterstandswijken en de rafelranden van onze steden, denk aan de krottenwijken, de Favela’s in Latijns Amerika of de townships... Of ja!, denk aan de vluchtelingkampen, aan Moria 2.0 op Lesbos! Knarsetandend buitengesloten worden of huilend en jankend. --Het is dagelijkse realiteit voor misschien wel het overgrote deel van de mensheid. Daar waar mensen moeten leven onder elk bestaansminimum, waar de angst voor geweld en moord en verkrachting dagelijks de overhand heeft. Waar je met je tanden knarst van machteloze woede, omdat je er niet meer uit komt, uit de armoede, uit de schulden, uit de shit van het kamp!

Maar weet u we hebben zo langzaam toch wel begrepen, dat de hele optiek van de Bijbelse verhalen precies daar is gesitueerd: De bijbel vertelt vooral de verhalen van mensen die in die buitenste duisternis zijn terecht gekomen. Jozef in de put, Het slavenvolk in Egypte, het volk in ballingschap weggevoerd, de armen en ontrechten om wie de profeten zich bekommerden, de verpauperde op straat zwerfende scharen rondom Jezus. Ja Jezus is zelf in die buitenste duisternis gestoten, omdat hij zich hun lot heeft aangetrokken.

Kijk daar ligt misschien wel de reden dat ik mijn knarsetandende moeite met dit verhaal nu even alle ruimte geef! En me ga afvragen: Wil dit verhaal wel als stimulans voor talentenjacht worden gelezen? Of klinkt er in tegendeel juist kritiek in door – op het vanzelfsprekende verdienen, op het vanzelfsprekende ‘Wie heeft zal gegeven worden. Wie niet heeft, ook wat hij nog heeft, zal van hem worden afgenomen.’

Hier is het dus de grootverdiener – de man van de tien talenten - die “ heeft en nog meer zal krijgen en wel in overvloed’ zoals de tekst zegt. Ik graaf knarsetandend verder in de aarde van Mattheus. Vooral van het vorige en van dit 25e hoofdstuk. Ik vind iets opmerkelijks:

1. Dat niet elke heer of koning van de gelijkenissen daar met God zelf kunnen worden geïdentificeerd. In het verhaal kort hiervoor gaf de heer zijn dienaren expliciet de opdracht hun huisgenoten op tijd hun eten te geven! En niet met geweld voor zelfverrijking te gaan. Conclusie: Daar klinkt dus het tegendeel van wat het talentenverhaal vertelt namelijk: 'Wie NIET heeft...hun zul je geven hun dagelijks brood.'

2. En het Verhaal dat onmiddellijk hierna wordt verteld, is dat van het LAATSTE OORDEEL: De heer of koning daar is overduidelijk God zelf. En dit is de moraal daar: Wat je aan de minste van mijn mensen hebt gedaan hebt je aan mij gedaan. Let op dat 'minste van mijn mensen'! Dat zijn zij die nu concreet zijn buitengesloten, die niet mee kunnen komen, die in hun duisternis zitten opgesloten! Die moeten bedelen om een beker water, om brood, om onderdak.

OOK HIER dus het tegendeel van de moraal van ons talentenverhaal: Wie NIET Heeft....zal gegeven worden!! Wie geen beker water, wie geen brood, wie geen kleding heeft ...zal gegeven worden!

Wie het verhaal van de talenten nu terug gaat lezen, valt nog iets op: Dat de heer in het talentenverhaal de slechte en luie dienaar achteraf nogal cynisch toevoegt: je had mijn geld bij de wisselaars moeten brengen, de bankiers van die tijd, en ik had het met rente terug kunnen vragen. Dat maakt die Heer ook meteen verdacht, iemand die de Joodse leer aan zijn reislustige laars lapt. Want rente? Rente was in de context van Mozes en de profeten ten strengste verboden. Welk verbod na de terugkeer uit Babel nog eens extra is onderstreept!

Kijk met al deze verhalen, 'gelijkenissen' wil Jezus erop wijzen hoe we iets van de komst van het Messiaanse Rijk kunnen herkennen. En de vraag is Waar herkennen we die komst in het talentenverhaal? Zou het kunnen dat het juist de slechte en luie dienaar is die iets duidelijk maakt van het Messiaanse? Dat is dus hier degene die weigert mee te doen aan het verdienmodel van het 'wie heeft wordt meer gegeven' en van de keerzij daarvan: Wie niet heeft, raakt dieper in de shit?! Hij weigert die dienst en saboteert dat systeem door zijn talent te begraven, ja te laten sterven.

Luister eens naar zijn haarscherpe analyse. ('U bent een streng mens, die maait waar hij niet gezaaid heeft en inzamelt van de plek waar hij niet vrijgevig heeft uitgestrooid!') Die analyse horen we tweemaal in het verhaal, want zijn heer herhaalt ze letterlijk. Op die manier cursiveert de verteller ze! Het legt de Vrijtijds cultuur bloot van de toenmalige rijken. Deze heer maakte een buitenlandse reis! Zelf deed hij niets, rentenierde erop los, hij zaaide niet, maar eiste ondertussen wel de hoogste kwaliteit van al zijn dienaren.

Ik hoor hierin dus een scherpe profetische kritiek! Dit verhaal is zo beschouwd een samenvatting van Jezus' leven: Die niet meedeed met het verdienmodel van de talentenjacht, niet meedeed met het loutere geldvermeerderen om het geldvermeerderen, die dienst weigerde aan de Mammon, Jezus begraaft zijn geld, en begint te delen van het brood en de vis ...Hij leeft gewoon van de niet te verdienen genade van God! Van deze keuze leven wij. Zoals het klinkt in het gezang hierna 390: 5

Gij deelt met ons het hele mensenbestaan.
Zo deelt gij U zelf aan ons uit voorgoed,
Een mens om nooit te vergeten,
Een god van vlees en bloed.
God lof!

Laten we vanuit die keuze ook ons leven leven!

Gewoon dienst weigeren aan de eisen van het geldverdienen van onze dagen. Gewoon uitgaan van de niet te verdienen genade! Gewoon? Ach ieder begrijpt ook wel dat dat zo gewoon niet is en niet een twee drie gaat. Dat vraagt ook mijn activiteit, in de verbeelding van dit talentenverhaal de activiteit van het graven, van het ondergraven, de activiteit van het wortels blootleggen en de poging die te rooien, om heel dat systeem van zelfverrijking en buitensluiten op te heffen.

Kom, laten we vanuit die keuze ons leven leven. Met Gods hulp gaat het ons lukken.

Moge dat zo Zijn

Gerhard Scholte